

כנסי סטודנטים נקליידוסקופ
פדגוגי בהכשרת מורים:
המקרה של תוכנית רג"ב

עורכים-כותבים: רמה קלויר, ברוריה שישון ונחום כהן

Student conferences as a pedagogical kaleidoscope in teacher education: The case of the REGEV Program

Rama Klavir, Bruria Shayshon, Nachum Cohen

עורכים-כותבים:

רמה קלויר, ברוריה שישון ונחום כהן

הוצאת הספרים של מכון מופ"ת:

עורך ראשי: דודו רוטמן

עורכות אקדמית: יהודית שטיימן, שרה שמעוני

עורכת טקסט ולשון: לילך צ'לנוב

עורכת גרפית ומעצבת העטיפה: אורית לידרמן

חברי הוועדה האקדמית של הוצאת הספרים:

פרימה אלבז-לובישי, אילנה אלקד-להמן, חנוך בן-פזי, יעל דר, יורם הרפז,

נצה מובשוביץ-הדר, אייל נווה, יעל פישר, שי פרוגל

תמונת העטיפה: shutterstock

מסת"ב: 978-965-530-202-8

עשינו כמיטב יכולתנו לאתר את בעלי הזכויות של כל חומר ששולב

בספר ממקורות חיצוניים. אנו מתנצלים על כל השמטה או טעות.

אם יובאו אלה לידיעתנו, נפעל לתקן במהירות הבאות.

© כל הזכויות שמורות למכון מופ"ת, תשפ"א/2021

טל': 03-03-6901428 <http://www.mofet.macam.ac.il>

תוכן העניינים

7	דברי פתיחה
12	הכותבים והכותבות בספר (לפי סדר האל"ף בי"ת של שמות המשפחה)
	שער ראשון: התפתחות הנסים בתוכנית רג"ב: ממפגש חגיגי לפדגוגיה ססגונית
	מאמר 1 על רג"ב ומטרותיה: תוכנית ייחודית בנוף הכשרת המורים
23	רמה קלויר
	מאמר 2 תהליך התפתחותם של כנסי הסטודנטים ושל מאפייניהם הפדגוגיים
34	רמה קלויר ונחום כהן
	מאמר 3 כנסי סטודנטים בתוכנית המצוינים רג"ב - כלי פדגוגי בהכשרת מורים
57	נח גרינפלד
	שער שני: נכסי הסטודנטים נקליידוסקופ חינוכי-פדגוגי
	מאמר 1 כנסי הסטודנטים - פדגוגיה חדשנית בהכשרת מורים
67	רמה קלויר וברוריה שישון
	מאמר 2 מבעד לעדשת הפדגוגיה הגנרית
82	רמה קלויר, ברוריה שישון ונחום כהן
82	חלק ראשון: פדגוגיה גנרית - מאפייניה וחשיבותה בהכשרה להוראה
87	חלק שני: התבוננות בכנסים מבעד לעדשת הפדגוגיה הגנרית
	מאמר 3 מבעד לעדשת הפדגוגיה הממוקדת בפיתוח זהות מקצועית
97	רמה קלויר, ברוריה שישון ונחום כהן
	חלק ראשון: הפדגוגיה המתמקדת בפיתוח זהות מקצועית - מאפייניה וחשיבותה
97	בהכשרה להוראה
	חלק שני: התבוננות בכנסים מבעד לעדשת הפדגוגיה המתמקדת בפיתוח זהות
103	מקצועית
	מאמר 4 מבעד לעדשת הלמידה המרחיבה
113	ברוריה שישון, רמה קלויר ונחום כהן
113	חלק ראשון: למידה מרחיבה וחשיבותה בהכשרה להוראה
117	חלק שני: התבוננות בכנסים מבעד לעדשת הלמידה המרחיבה

מאמר 5 | מבעד לעדשה של הלמידה כמשחק או כמכלול
ברוריה שישון, רמה קלויר ונחום כהן.....128

שער שלישי: תמונות בקליידוסקופ: הכנסים בעיני המשתתפים והשותפים

מבוא

רמה קלויר, ברוריה שישון ונחום כהן.....153

מאמר 1 | כנסים בתוכנית המצוינים: ממחויבות פורמלית להעצמה חינוכית

יאיר ברקאי ויהודה ביטי.....159

מאמר 2 | כנס בוגרים במכללת סכנין - חויית למידה משמעותית בתהליך ההכשרה
להוראה

לינה בולוס.....171

מאמר 3 | תוכנית המצוינים (רג"ב) עולה לירושלים

אסף זלצר.....182

מאמר 4 | אנטומיה של גיבוש זהות מקצועית: תרומתם של הכנסים

יהודית זמיר.....193

מאמר 5 | ללמד זה בטבע שלנו: כנס ארצי לשנה א', רג"ב - תוכנית המצוינים

אוריאל טויטו.....208

מאמר 6 | כנסי רג"ב - משאב ללמידה ולהוראה משמעותית - חקר מקרה: כנס שנה
ב' במכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין, תשע"ה, "חינוך לפלורליזם בחברה רב-
תרבותית בישראל"

מיכל יובל.....219

מאמר 7 | הפנינג: פנים אחרות לכנס פנים-מכללתי

ורד יפלאח-וישקרמן.....236

מאמר 8 | למידה בלי לוח, וכיתה בלי קירות: על הטיול והיציאה מחוץ לכיתה כמרחב
פעולה חינוכי למורי העתיד - כנסי שנתון א' של פרחי הוראה בתוכנית רג"ב

גל כפרי.....245

מאמר 9 | כנס פנים-מכללתי בנושא השואה

מרים מרצבך.....253

מאמר 10 | דרך אחרת בהוראה: כנס סטודנטים כתשתית להתפתחות מתמשכת

אילנה פאול-בנימין וקוסאי חאג' יחיא.....261

מאמר 11 | אלתר-נתיב לחינוך: שיעור בהליכה

תמר קטקו.....271

מאמר 12 | "שיעור קומה": חינוך מעורר השראה, מקרה בוחן

תמר קטקו.....279

מאמר 13	חינוך למצוינות של סטודנטים להוראה באמצעות שיתופם בהובלת כנס	
	ארצי: הכנס "מדברים חינוך - בונים עתיד"	
288.....	רמה קלויר, חנה ניצן ומזל עדנה-יוסף	
מאמר 14	"בכנס זה למדתי על חינוך בלי שדיברו עליו בצורה ישירה" - כנס כמפגש	
	למידה בין תרבויות: אקדמיה ועיר	
305.....	אילנה רונן ונעמי מגיד	
מאמר 15	מדור לדור: על שיתוף הפעולה בין רג"ב לבין גף ניסויים ויזמות בכנס	
	הארצי של שנה ב' - בנימה אישית	
320.....	יעל שדה	
מאמר 16	סטודנטים להוראה מארגנים כנסים: הצעה לפדגוגיה חדשה בהכשרת	
	מורים	
332.....	ברוריה שישון ורמה קלויר	
מאמר 17	(מ)עולים בחינוך - העדה האתייופית בחמ"ד, מכללת שאנן, תשע"ג	
352.....	רחל שפיגלר	
מאמר 18	כנס ירושלים (תשע"ג) - כלי פדגוגי להדגמת הלימוד החוץ-כיתתי	
362.....	יוסי שפנייר	
מאמר 19	"הכנס הוא המסר" - הכנס הארצי כפלטפורמה ייחודית בהכשרת מורים	
	בתוכנית רג"ב	
373.....	ברוריה שישון	
שער רביעי: הפדגוגיה של הכנסים בפרספקטיבה היסטורית, תרבותית ודתית - מסע בן		
אלפי שנים: עבר ועתיד		
מבוא		
389.....	נחום כהן, ברוריה שישון ורמה קלויר	
מאמר 1	כנסים והתקהלויות במקרא - אמצעי השפעה פדגוגי-ערכי על דעת קהל	
393.....	דוד שניאור ויוסי כהנא	
מאמר 2	השבחת החינוך וההשכלה של אזרחי הפוליס אתונה	
399.....	נחום כהן	
מאמר 3	"ירחי כלה": דגם ראשוני של אוניברסיטה עממית	
413.....	נריה גוטל	
מאמר 4	כנסים ומושבי ידע: חינוך בלתי פורמלי בתרבות האסלאם	
420.....	חאתם מחאמיד ומחמוד חליל	
מאמר 5	כנסים מקוונים	
430.....	סמדר ברטל	

דברי סיום

457.....עקרונות הליבה של פדגוגיית הכנסים - עם הפנים קדימה

465..... Abstract

דברי פתיחה

קרוב לשני עשורים פועלת תוכנית רג"ב (ראש גדול בהוראה) - התוכנית להכשרת סטודנטים מצוינים להוראה, במכללות להוראה ברחבי הארץ. במהלך השנים הצליחה התוכנית למשוך להוראה סטודנטים מצטיינים ולהציע להם פלטפורמה ייחודית שבה הם מתכשרים להוראה בדרכים חדשניות, כדי לטפחם ולעשותם מורים מצוינים, יוזמים ויצירתיים, ובעלי תחושת שליחות ומחויבות עמוקה לתפקידם.

אחד מעמודי התווך של התוכנית הוא הכנסים המתקיימים בה, הן הכנסים הארציים, שבהם מתכנסים כל הסטודנטים השייכים לאותו מחזור מכל המכללות להוראה בארץ, והן הכנסים המכללתיים, הנערכים בכל מכללה בנפרד בארגונם ובהובלתם של הסטודנטים בתוכנית. במהלך השנים עודכנו הכנסים ושופרו מבחינת אופיים ותדירותם, ובעיקר מבחינת היעדים שלהם, על פי משובים שנאספו מכל המעורבים בכנסים, וכן על פי תאוריות חדשניות על למידה והתפתחות מקצועית שיושמו בכנסים. כך הפכו הכנסים מאירועים חגיגיים של התכנסות גרידא, לאירועי שיא של תהליכי למידה וחקירה המזמנים לסטודנטים התנסויות שונות מהרגיל, מגוונות וחוויתיות, כאלה המצדיקות את הטענה שהכנסים האלה מבטאים פדגוגיה חדשנית בהכשרה להוראה.

הרעיון לספר הזה נולד לפני כשבע שנים, עת עלתה בקרב מובילי התוכנית הארצית ורכזי התוכניות במכללות השונות התחושה שכדאי להעלות על הכתב חוויות, תובנות, רשמים ומחקרים על הכנסים, שיכתבו המעורבים הרבים בהם, החל ברכזי התוכניות, דרך בעלי תפקידים במשרד החינוך, שהיו שותפים לדרך, וכלה בניציגים של גופים נוספים שהשתתפו בכנסים. כאשר נשלמה מלאכת איסוף המאמרים מהכותבים והחלה עבודת העריכה, התברר שהעושר הרב של החוויות ושל המחקרים שהובאו במאמרים משרטט מעין "קליידוסקופ פדגוגי" שהתמונות הצבעוניות בו אומנם שונות מאוד זו מזו, אך בה בעת הן מבטאות לכידות פנימית ועקרונות יסוד משותפים.

הספר מנסה לצייר את התמונה המורכבת והמאתגרת של פדגוגיית הכנסים על ידי מסע הלוך ושוב בין השדה הממשי והמקומי המתואר בעזרת הדוגמאות המובאות במאמרים על הכנסים, לבין תאוריות למידה והוראה המציגות עקרונות

גדולים ומושגים מופשטים. המסע הזה התבקש מתוך הקריאה המעמיקה במאמרים, והוא גם שמוביל לתחושה ש"השלם גדול מסך חלקיו", דהיינו שכל דוגמה, כלומר כל מאמר על כנס כלשהו, חושפת רק טפח קטן מהתמונה הגדולה, ואילו התמונה במלוא מורכבותה ועושרה נחשפת רק מתוך צבר המאמרים כולו ובעזרת ההמשגה התאורטית הנלווית אליהם.

אנו מקווים כי ספר זה יצליח להראות כי לפדגוגיית הכנסים המוצגת בו יש פוטנציאל ממשי להיות מרכיב חשוב בהכשרת מורים בכלל, ובהכשרת מורים מצוינים בפרט, וכדברי המשורר הספרדי אנטוניו מצ'אדו: "הדרך אינה קיימת, היא מתהווה"¹.

מבנה הספר

בין דברי הפתיחה לדברי הסיום יש בספר ארבעה שערים, ובסופו של כל שער - רשימת מקורות המרכזת את המקורות ששימשו לכתיבת פרקי השער.

השער הראשון - התפתחות הכנסים בתוכנית רג"ב: ממפגש חגיגי לפדגוגיה ססגונית, על שלושת פרקיו, מתמקד בתהליך התפתחותם של כנסי הסטודנטים בזיקה להתפתחותה של תוכנית רג"ב וכן בהתפתחות התפיסה הרואה בכנסים האלה פדגוגיה בהכשרת מורים.

השער השני - כנסי סטודנטים כקליידוסקופ חינוכי-פדגוגי, דן בטענה שכנסי הסטודנטים בתוכנית רג"ב מגלמים תפיסת עולם פדגוגית חדשנית, תפיסה המכוונת להכשרת מורים בדרכים יצירתיות ומאתגרות. בשער חמישה מאמרים. במאמר הראשון מוצג אוסף האסוציאציות של רכזי תוכניות רג"ב במכללות בדבר מהותם של כנסי הסטודנטים. אסוציאציות אלו עובדו באמצעות התוכנה האינפוגרפית "וורדל", תוכנה אינפוגרפית שיצרה ממכלול דברי הרכזים ענן מילים המציג תמונה חזותית המשקפת את תמצית דבריהם. כפי שאפשר לראות במאמר זה, התמונה החזותית הזאת מבליטה את העקרונות הפדגוגיים העולים מדברי הרכזים ואת התובנה המסכמת שמדובר לא רק בחגיגה חביבה, אלא גם בפדגוגיה מבטיחה המתוארת על ידינו כקליידוסקופ חינוכי-פדגוגי. בהמשך עוסק המאמר בפדגוגיות חדשניות בהכשרת מורים ובאפשרות לראות בכנסי הסטודנטים אחת הדרכים ליישם את עקרונותיהן של הפדגוגיות האלה באופן חדש - תובעני וחגיגי כאחת. מכאן עברנו לבחינת כנסי הסטודנטים אל מול ארבע

העדשות של הקליידוסקופ הזה. לשם כך בחרנו ארבע תפיסות למידה עכשוויות מתוך התפיסות הנדונות כיום בספרות המקצועית בהקשר של הכשרת המורים הראויה במאה ה-21: "הפדגוגיה הגנרית"; "פדגוגיה הממוקדת בפיתוח הזהות המקצועית"; "הלמידה המרחיבה"; ו"למידה כמכלול או כמשחק". לכל אחת מהן מוקדש מאמר שבחלקו הראשון מובא תיאור התפיסה על העקרונות המייחדים אותה; ובחלקו השני - התבוננות בכנסים למיניהם (שסיפורו המפורט של כל אחד מהם מובא בשער השלישי) דרך אותה עדשה תאורטית, בניסיון להבליט כיצד באים לידי ביטוי עקרונות אותה התפיסה בכנסים השונים הלכה למעשה.

בשער השלישי - תמונות בקליידוסקופ: הכנסים בעיני המשתתפים והשותפים
 19 מאמרים שנכתבו על הכנסים עצמם. מאמרים אלו נכתבו בסוגות כתיבה שונות, ובהם מתארים מחבריהם את הכנסים שחקרו וניתחו מנקודת מבטם. כל מאמר הוא כמו תמונה בקליידוסקופ. המאמרים מוצגים לפי סדר האל"ף ב"ת של שמות המשפחה של הכותב הראשון. הכותבים, כולם רכזי תוכניות רג"ב (וגם סטודנטית אחת), שאליהם הצטרפו שותפים שהשתתפו בחשיבה על כנסי הסטודנטים, בתכנונם ובארגונם. החלטתנו על תוכן השער השני והשער השלישי מתבססת על התקווה שקודם כול, בשער השני, ייחשפו הקוראים לתאוריות העכשוויות על למידה ויבינו כיצד עקרונותיהן באים לידי ביטוי בכנסים, ואחר כך, כשהם מצוידים בהבנה הזאת, יוכלו לפנות לשער השלישי ולקרוא את 19 סיפורי הכנסים המחקריים המובאים בו, אגב התייחסות לעקרונות הפדגוגיים שאפשר לזהות בהם. כדי לסייע לקוראים ביצירת הקשר בין שני השערים, הוספנו בפתיח לשער השלישי מפת דרכים צבעונית המחברת בין השער השני לשלישי - מצד אחד, היא מפרטת את מאמרי השער השלישי, ומצד שני, היא מרכזת את האופן שבו כל אחד מהם משתקף בקליידוסקופ מבעד לארבע העדשות התאורטיות.

השער הרביעי - הפדגוגיה של הכנסים בפרספקטיבה היסטורית - מסע בן אלפי שנים: עבר ועתיד, נכתב מפרספקטיבה היסטורית. ארבעה מחמשת המאמרים הכלולים בו מציגים דוגמאות של התכנסויות למידה מן העבר, התכנסויות שהתקיימו בהן סוגים שונים של למידה: התכנסויות חינוכיות, תרבותיות ודתיות. הרצף ההיסטורי המתואר בפרק הזה מתחיל בתקופת המקרא, עובר ליוון הקלאסית, משם לתקופת התלמוד ומשם למושבי הידע במדינות האסלאמיות בימי הביניים. הפרק החמישי מביט אל ההווה ואל העתיד המתהווה, ומסתיים בכנסים המקוונים של ימינו. בשער זה שאפנו לבחון את המטרות הפדגוגיות של הכנסים במגוון תקופות ותרבויות.

בדברי הסיום - עקרונות הליבה של פדגוגיית הכנסים: עם הפנים קדימה,
מוצגים עקרונות הליבה של פדגוגיית הכנסים שהפקנו בתהליך החשיבה על הסכמה המתכנסת של הרעיונות שהוצגו בספר.² בתהליך הזה היו שותפים עורכי הספר וכמה מרכזי תוכניות רג"ב ורכזים ארציים בעבר ובהווה. העקרונות האלה עשויים לשמש אבני דרך לכל איש ואשת חינוך והכשרת מורים המעוניינים לאמץ את הפדגוגיה המוצעת כאן. עוד נכלל כאן דיון על אודות הכנסים ופני קדימה, משמע בצורה שילבשו הכנסים לעתיד לבוא.

תודות

אנו מודים לכל מי שתמכו ברעיון כתיבת הספר ותרמו לקידומו. אנו מבקשים להודות ל**רב נח גרינפלד** מהוגי רעיון ייסוד התוכנית, שתמך בה וליווה אותה בהיותו ראש האגף להכשרת עובדי הוראה, לא החמיץ אף לא אחד מכנסי הסטודנטים שלה וסייע בפתרון קשיים והתלבטויות שעלו במהלך הדרך, וכן תמך בחום ברעיון ההוצאה לאור של הספר, ואף נרתם לכתוב בו פרק; לד"ר **יהודית ברק**, שהייתה הקוראת הביקורתית הראשונה של הספר מטעם ההוצאה לאור של מכון מופ"ת, ושקראה את טיוטתו הראשונה. הערותיה החכמות הובילו אותנו להתבוננות מחודשת ולעריכת הטיוטה השנייה; לד"ר **יהודית שטיימן**, שקראה את הטיוטה השנייה של הספר ובעקבות הערותיה המאירות, המלצותיה הרגישות ועיניה המנוסות, החלטנו על עריכה מחדש. כך הגיע הספר לטיוטתו השלישית והאחרונה. תודה לכולכם על ההזדמנויות לתיקון ולשיפור. לא קל לעורכי ספר לשנות את תפיסתם, אך אנחנו עשינו זאת - פעמיים ובהתלהבות. ראינו בכך הזדמנויות לשיפור, והודות לכך הגענו לתוצר שנראה לנו מעניין ובעל ערך לכל מי שעוסקים בחינוך ובהוראה, ובעיקר בהכשרת מורים. תודות מגיעות גם ל**לכל הכותבים**, שפרטיהם מצוינים להלן, שלא רק כתבו, אלא אף נרתמו לתקן, להוסיף ולשפר את פרקיהם. כאן המקום להודות מקרב לב לד"ר **אסיה שרון** ול**ליילך צ'לנוב**, עורכות הטקסט והלשון, לחני שושתרי, רכזת הוצאת הספרים ול**אורית לידרמן** העורכת הגרפית, שבלעדיהן אנה היינו באים? תהליך העריכה והעריכה מחדש נפרס על פני תקופת זמן ארוכה, וכך זכינו לפגוש את שני ראשי ההוצאה לאור של מכון מופ"ת: היוצאת, ד"ר **יהודית שטיימן**,

2 הרחבה ודברי הסבר על הסכמה המתכנסת, ראו במבוא לשער השלישי ובדברי הסיום של הספר.

שכאמור ליוותה את כתיבת הספר, והנכנס, ד"ר דודו רוטמן. תודות לשניכם על העידוד ועל התמיכה ואיחולי הצלחה. נאחל שספרים רבים עוד ימשיכו להיכתב בהשראתכם, בעזרתכם ובעידודכם, לטובת שיפור החינוך, ההוראה והכשרת המורים.